

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2021–2024

Sisällys

I Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet.....	3
Toiminnan alueet ja tavoitteet	3
II Toimintaympäristö.....	4
III Toimintasuunnitelma 2021–2024.....	5
Suomen ja ruotsin kielen huolto.....	5
Toimintaympäristön muutokset.....	5
Kielenhuollon toiminta-ajatus	5
Toimenpiteet.....	6
Yhteistyö ja verkostoituminen	7
Sanakirjat.....	7
Toimintaympäristön muutokset.....	7
Sanakirjatyön toiminta-ajatus.....	7
Toimenpiteet.....	8
Verkko- ja aineistopalvelut sekä kirjasto	9
Toimintaympäristön muutokset.....	9
Verkko- ja aineistopalvelujen toiminta-ajatus.....	9
Toimenpiteet.....	9
Yhteistyö ja verkostoituminen	10
Kirjasto	10
Kielipolitiikka, kielitilanne ja vähemmistökielet	10
IV Henkilöstö	12
Henkilöstön hyvinvointi	12
V Kehittämishankkeet	14
1. Maahanmuuttajasanakirjahanke	14
2. Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali 2019–2021	14
3. Verkkojulkaisemisen yhtenäistäminen.....	15
VI Voimavarat.....	17

I

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoida saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen huoltoa.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden merkityksestä kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin osaltaan luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon, sanakirjatyöhön ja niihin liittyvään tutkimukseen, tarjoaa ja kehittää kieliaineistoja sekä toimii kielipolitiikan asiantuntijana.

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toiminnassaan tavoitteellisesti siihen, että suomi ja ruotsi ovat tulevaisuudessakin aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös Suomessa asuvien maahanmuuttajien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.

- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja Suomessa käytettävän ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja viranomaiskielen kehittämisen asiantuntija, joka tarjoaa monipuolisia kielenhuollon palveluja.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja, korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavia sanakirjoja sekä Suomen uusien kieliryhmien tarpeisiin kaksikielisiä sanakirjoja.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa avoimesti verkossa suomen ja ruotsin kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, Suomen romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kieli-lautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

II

Toimintaympäristö

Suomi yhteiskuntana ja kieliyhteisönä muuttuu ripeää tahtia. Kansainvälistyminen luo paineita koulutukseen kaikilla tasoilla ja näkyy jo niin jokapäiväisessä ympäristössämme kuin kulttuuri-, taide- ja tiedemaailmassa. Kansalaisten kielivarannosta ja sen hyödyntämisestä kannetaan huolta. Myös englannin kieli valtaa yhä uusia kielenkäytön alueita. Tässä tilanteessa kansalliskielistä, niiden käyttöaloista ja elinvoimasta huolehtiminen on yhä tärkeämpää.

Selkeä ja yhtenäinen yleiskieli, niin suomi kuin ruotsi, on perusedellytys kansalaisten yhdenvertaiselle kohtaamiselle ja asioinnille itselleen välttämättömien viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Digitalisaatio, palvelujen automatisaatio ja tekoäly luovat mahdollisuuksia, mutta tuovat myös omat haasteensa palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Tietoyhteiskunta ja erityisesti sosiaalinen media muuttaa ja monipuolistaa myös julkista kielenkäyttöä ennäkemättömällä tavalla.

Julkisen hallinnon keskeisiä tavoitteita on avoimuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Avoimuutta edistetään erityisesti valtiovarainministeriön Avoin hallinto -hankkeen kautta, jossa Kotuskin on ollut alusta asti aktiivisesti mukana. Selkeä kieli viranomaiskäytössä on yksi avoimuuden keskeinen tekijä ja on ollut hankkeen teemana toimikaudesta toiseen. Vaikka virkakieltä on parannettu monin tavoin, kansalaisen on edelleen usein vaikea ymmärtää viranomaisten tekstejä ja hallinnossa ja sen uudistuksissa syntyviä laitosten ja alueiden nimityksiä. Tekstien puutteellinen laatu kuluttaa turhaan sekä kansalaisten että viranomaisten resursseja. Pahimmillaan epäselvä virkakieli uhkaa kansalaisten oikeusturvaa, kun taas selkeä kieli edistää demokratian toteutumista ja tehostaa viranomaisten toimintaa.

Kotus tuottaa yhteiskunnan ja kansalaisten tarpeisiin kieltä ja kielenkäyttöä koskevia asiantuntijapalveluita, ohjeita ja neuvontaa sekä sanakirjoja ja digitaalisia aineistoja. Tietoverkko on tässä keskeinen toimintaympäristö. Kansalaisten kielitietoisuuden lisääminen on kieliviranomaisen yksi keskeinen tehtävä, joka nimenomaan verkon välityksellä onnistuu paremmin kuin aikaisemmin.

III

Toimintasuunnitelma 2021–2024

Suomen ja ruotsin kielen huolto

Toimintaympäristön muutokset

Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Viestintä on kansainvälistynyt, yhä useammat kirjoittavat työssään, ja kansalliskielet ovat saaneet enenevästi käyttäjiä myös muunkielisistä. Kaikki tämä vaikuttaa siihen, että tekstilajien ja tyylien kirjo on laajentunut. Sen lisäksi kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat kaventuneet ja vaarassa kaventua yhä enemmän.

Kansainvälinen toimintaympäristö sekä suomalainen yhteiskunta ja sen hallinto muuttuvat yhä nopeammin. Viranomaispalvelut ovat ensisijaisesti digitaalisia ja viranomaisten viestintä monikanavaista. Hyvä virkakieli on tunnustettu luottamuksen välineeksi kansalaisten ja viranomaisten välillä. Kielenhuollossa tehdään työtä säädösten, viranomaisten ja julkisten palvelujen kielenkäytön selkeyttämiseksi Suomessa, tarjotaan viranomaisille entistä monipuolisempia digitaalisia palveluja ja osallistutaan kielen- ja nimistöhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Eritaustaiset kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia tarkoituksenmukaisesti niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Kielenhuoltajilla on tiiviit ja monipuoliset yhteydet erilaisten kielenkäyttäjryhmien kanssa. Suuri osa käyttäjistä etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarjotaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja erityisesti verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuollossa tarkastellaan kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuotetaan niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Tavoitteena on lisätä yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä.

Lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta sekä tutkimustiedon soveltaminen

- Seurataan suomen ja ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja ruotsin kielen käyttöä Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään julkiseen kielenkäyttöön, viranomaiskieleen ja nimistöön. Kartutetaan tietoa kielen ja kielenkäytön nykytilasta, muutoksista ja kehityssuunnista. Tämä tapahtuu mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa, ruotsin kielen seurannassa myös Ruotsissa toimivien kumppanien kanssa.
- Seurataan alan tutkimusta, tarjotaan yliopistoille kielen- ja nimistöhuoltoon liittyviä tutkimusaiheita ja sovelletaan tutkimustietoa kielen- ja nimistöhuollossa ja koulutuksessa sekä sanakirjojen tuottamisessa.
- *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* ja virkakielikampanjassa saatujen kokemusten pohjalta jatketaan asiantuntija- ja tutkimusyhteistyötä viranomaisten ja yliopistojen kanssa. Tavoitteena on lisätä viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä myös viranomaisten uusilla viestintäkanavilla.
- Edistetään suomen kielen käyttöä Euroopan unionin toimielimissä.

Suomen kielen palvelut ja julkaisut

- Jatketaan *Kielitoimiston ohjepankin* kehittämistä kielen- ja nimistöhuoltotiedon keskeisenä, helposti käytettävänä lähteenä. Jatketaan myös muiden kielen- ja nimistöhuollon apuneuvojen julkaisemista verkossa eri kohderyhmille (mm. oppilaitokset, viranomaiset) ja hyödynnetään sähköisten palvelujen vuorovaikutteisuutta niiden päivittämisessä. Julkaistaan verkkopalvelussa valikoidusti myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistöhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan kieli- ja nimineuvontaa kaikille kielenkäyttäjille. Tarjotaan koulutusta ja muita kielen- ja nimistöhuollon palveluja erityisesti kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille sekä jatketaan yhteistyötä karttanimistön tarkistuksessa. Tarjotaan nimistöhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kunnanimien muutoksissa ja osoitenimien suunnittelussa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* maksutta verkossa ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.
- Suunnitelmakauden ensimmäisenä vuotena jatketaan hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaalin toteuttamista kehittämishankkeessa.

Ruotsin kielen palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, tiedotusvälineiden kielipalvelua sekä kielen- ja nimistöntarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi. Tarjotaan nimistöhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Lisätään verkkopalvelun tarjontaa. Päivitetään *Ordförrådet*-tietokantaa ja verkkojulkaisua *Svenska ortnamn i Finland*.

- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* maksutta verkossa ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjryhmiin.

- Tehdään yhteistyötä mm. viranomaisten, median, eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten ja selkokielen asiantuntijoiden sekä oppilaitosten ja tiedeyhteisön kanssa. Yhteistyötä tehdään myös kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Tehdään yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa mm. Euroopan kielentutkimuslaitosten yhteistyöelimen Efnilin kautta ja toimitaan jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.
- Nimistönhuollossa tehdään yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen sekä Pohjoismaiden ja Viron nimistönhuoltajien kanssa. Toimitaan jäsenenä YK:n paikannimiasiantuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistutaan pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kielenhuollon asiantuntijaeliminä toimivat Kotuksen suomen kielen ja ruotsin kielen lautakunnat. Ne antavat kielenkäyttöä koskevia yleisluonteisia tai periaatteellisia suosituksia ja edistävät kansalliskielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Maailmanlaajuisessa tietoverkossa tiedon lähteet ovat helposti ja välittömästi käytettävissä paikasta ja ajasta riippumatta. Julkaisemalla sanakirjojaan sähköisinä Kotus tuottaa monipuolista ja luotettavaa sanatietoa tämän verkon osaksi, kun edelleen tarvitaan ja halutaan luotettavaa tietoa kielen eri vaiheista ja nykytilasta. Siten Kotuksen sanakirjat täyttävät tehtävänsä kielen ja kulttuurin kuvaajana ja vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sekä muiden Suomessa puhuttavien kielten sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sekä nykykieltä että kielen muutosta ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen tärkeistä toiminnoista. *Kielitoimiston sanakirjassa* kuvataan suomen kielen sanastoa ajantasaisesti sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjaa päivitetään määräväleini.

Kääntäjien keskeistä työkalua *Suomi–ruotsi-suursanakirjaa* pyritään päivittämään *Kielitoimiston sanakirjan* päivitystahdin mukaan. Maahanmuuttajien kielten sanakirjat tukevat kotoutumista, maahanmuuttajan oman äidinkielen ylläpitoa sekä kääntäjien ja tulkkien työtä.

Kotuksen tehtävä on myös kansallisesti ja kulttuurisesti merkittävien kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen tuottaminen. *Suomen murteiden sanakirja*, *Ordbok över Finlands svenska folkmål*, *Historisk ordbok över finlandismer* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta. Monipuolista ja kattava tieto suomen sanojen alkuperästä tarjoavat suunnittelukaudella julkaistaviksi suunnitellut slangisanojen ja suomen nykykielen uusien lainasanojen etymologiset sanakirjat.

Kotuksen sanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja, aineistoja ja kielenhuolto-palvelua kehitetään kokonaisuutena niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnittelukaudella pyritään lisäämään sanakirjojen käytettävyyttä ja näkyvyyttä ja linkittämään niitä Kotuksen muihin tietovarantoihin. Tutkitaan mahdollisuuksia ottaa käyttöön kaikille sanakirjatoimituksille yhteinen toimitusjärjestelmä.

- *Kielitoimiston sanakirjan* toimitustapaa ja sisältöä kehitetään. Sanakirjasta ilmestyy päivityksiä.
- Päivitetään *Suomi–ruotsi-suursanakirja*.
- *Suomen murteiden sanakirjan* julkaisemisessa edetään niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–otatuttaa*.
- *Ordbok över Finlands svenska folkmål* -teoksen toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–sa*.
- *Historisk ordbok över finlandismer* ilmestyy väliltä *a–l*.
- *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–pä*, mikäli toimitus pysyy sellaisena kuin se nyt on eli kuusi kokenutta toimittajaa. Koneen Säätiö on tukenut ja tukee edelleen sanakirjan toimittamista rahoittamalla neljä kuudesta sanakirjantoimittajasta vuosina 2012–2023.
- *Karjalan kielen sanakirjan* digitoitua aineistoa on toimitettu verkkosanakirjan sanartikkelien yhteyteen aakkosväliltä *a-ka*.
- Julkaistaan suomen yleiskielen uusien lainasanojen alkuperää selittävä sanakirja kytkettynä *Kielitoimiston sanakirjaan*.
- Julkaistaan stadin slangin sanojen alkuperää selittävä sanakirja.
- Julkaistaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. *Suomi–somali- ja Suomi–kurmandži-sanakirjat* ilmestyvät suunnittelukauden alussa, *Suomi–sorani-sanakirja* ilmestyy suunnittelukauden lopussa.

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita sekä osallistutaan alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin.

Verkko- ja aineistopalvelut sekä kirjasto

Toimintaympäristön muutokset

Verkko on Kotuksen keskeisin informaatio- ja palvelukanava, jonka kautta valtaosa asiakkaista tavoitetaan. Digitaalisissa palveluissa korostuvat ajantasaisuus, monikanavaisuus, käyttäjälähtöisyys, saavutettavuus ja käytettävyys. Monikanavaisessa digitaalisessa verkkoympäristössä korostuu myös Kotuksen rooli vaikuttajana: miten luotettava asiantuntijatieto tavoittaa erilaiset, eri tiedonhaku- ja viestintäkanavia käyttävät yleisöt, ja miten heidän osallisuutensa toteutuu. Toiminnassa seurataan teknologian ja palvelukanavien kehitystä ja otetaan se huomioon viestinnässä. Pitkäjänteisen suunnittelun sekä yhteiskunnan tarpeiden tuntemus korostuu entisestään, joten uudenlaisten verkko- ja aineistopalvelujen kehittämisessä myös alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on yhä tärkeämpää.

Verkko- ja aineistopalvelujen toiminta-ajatus

Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivusto www.kotus.fi on Suomessa kieltä koskevan tiedon kotisivu, joka tarjoaa ajantasaista, vankkaan asiantuntemukseen perustuvaa kielitietoa koko yhteiskunnalle. Kotuksen verkkopalvelu auttaa käyttäjiä tuottamaan entistä selkeämpää kieltä, mikä puolestaan edistää hallinnon tehokkuutta ja avoimuutta sekä demokratiaa ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Kotuksen digitaalisten palveluiden ylläpitoa ja kehittämistä ohjaavat valtion viestintäsuositusten (2016) arvot: avoimuus, luotettavuus, tasapuolisuus, ymmärrettävyys, vuorovaikutteisuus ja palveluhenkisyys. Verkkopalvelun käyttäjiä ovat suuri yleisö, opilaitokset, julkishallinto ja tiedotusvälineet sekä monet eri alojen ammattilaiset.

Kotus ylläpitää resurssiensa puitteissa ja osin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa laajaa aineistokokoelmaa, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kokoelmista. Ne ovat keskeisiä kielentutkimuksen ja opetuksen aineistoja, ja niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä, ja ne ovat laajalti ja avoimesti kaikkien kansalaisten käytössä. Alan toimijoiden yhteistyönä pyritään huolehtimaan suomen ja ruotsin dokumentoinnista nykyisiä ja tulevia kielenhuollon, sanakirjatyön ja tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen.

Toimenpiteet

Kotus jatkaa avoimen tiedon periaatteen toteuttamista ja verkkopalvelujensa kehittämistä niin, että palvelujen käyttäjä löytää hakemansa tiedon nopeasti ja helposti www.kotus.fi-sivulta. Eri-tyistä huomiota kiinnitetään verkkopalvelujen saavutettavuuteen ja kaikkien kansalaisten palvelemiseen. Erilaisia käyttäjäryhmiä tavoitetaan heidän käyttämiensä viestintäkanavien kautta, erityisesti sosiaalisen median avulla.

Aineistopalvelujen tavoitteena on jatkossakin asiantunteva, käytettävä verkkopohjainen tietopalvelu sekä tietovarantojen avaaminen. Pyritään digitoimaan Kotuksen aineistoja mahdollisimman paljon ja saattamaan niitä yhteiskunnan käyttöön. Erilaisten digitointi- ja infrastruktuurihankkeiden toteuttaminen vaatii ulkopuolista tai kohdennettua kehittämisrahoitusta. Digitoituidut aineistot lisensoidaan avointa käyttöä varten, ellei tietojen luonne edellytä käyttörajoituksia.

- Ylläpidetään ja kehitetään laadukkaita ja käytettäviä verkko- ja aineistopalveluita.
- Lisätään Kotuksen työn ja palveluiden tunnettavuutta ja ohjataan tiedontarvitsijoita palveluiden ja tietovarantojen äärelle erilaisten viestintäkanavien ja niissä jaettavien sisältöjen, esimerkiksi sosiaalisen median avulla.
- Jatketaan digitaalisen Nimiarkiston kehittämistä keskeiseksi kansalliseksi tietovarannoksi, jolla hallitaan Suomen historiallista ja epävirallista, käytössä olevaa paikannimistöä sekä niihin liittyviä paikkoja yksilöivien tunnisteiden avulla.
- Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisestä huolehditaan, ja aineistoja siirretään keskitettyyn kansalliseen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään (PAS).

Yhteistyö ja verkostoituminen

Kotuksen verkko- ja aineistopalveluiden tärkeimpiä asiakkaita ja yhteistyökumppaneita ovat julkishallinto, media, koulutus- ja tutkimusorganisaatiot, niiden opettajat ja opiskelijat sekä tutkijat ja kääntäjät. Näiden toimijoiden välisen vahvan yhteistyön kautta yhteiskunta saa suurimman hyödyn kielientutkijoiden ja kieliasiantuntijoiden työstä.

Aineistojen alalla tiivistetään yhteistyötä useiden kotimaisten ja ulkomaisten arkisto-, kirjasto- ja IT-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -konsortiolle suunnitellussa jatkoyhteistyössä ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieliteknologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen Fin-Clarín-konsortion kautta. Aineistojen vaatima tekninen infrastruktuuri on tarkoitus jatkossakin hankkia Tieteen tietotekniikan keskukselta CSC:stä.

Kirjasto

Kotuksella ja muilla Hakaniemenranta 6:ssa toimivilla organisaatioilla, Opetushallituksella ja Suomen Akatemialla, on yhteinen kirjasto. Sen toiminnasta vastaa Kotus.

Kotuksen kirjaston laajuus on noin 1 000 hyllymetriä. Kirjaston kokoelmien viitetiedot ja Urbiksen artikkelitiedot ovat Finnassa.

Kirjasto palvelee pääasiassa kaikkia Hakaniemenrannan opetus- ja kulttuuriministeriön alaisten organisaatioiden työntekijöitä mutta myös muita asiakkaita. Kirjastojen yhteinen taustajärjestelmä lienee käytettävissä viimeistään 2020.

Kielipolitiikka, kielitilanne ja vähemmistökielet

Kotus toimii Suomessa kielipolitiikan asiantuntijana. Se antaa lausuntoja kielipolitiikasta, laatii raportteja ja tekee yhteistyötä eri kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Keskeisenä tavoitteena on tarjota ajantasainen kuva Suomen kielitilanteesta ja lisätä kielitietoisuutta yhteiskunnassa.

Kotuksessa seurataan

- Suomen kansalliskielten käyttöalaa ja käyttöalan muutoksia

- kansalliskielten käyttöä eri alueilla: julkisuudessa, kansallisessa hallinnossa, yritysmaailmassa, opetuksessa, tieteessä, vapaa-ajassa ja arjessa.
- kielipoliittisia valintoja ja niiden vaikutuksia: millaisilla suunnitelmallisilla toimilla vaikutetaan kielen tai kielten asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa, ja millaisia vaikutuksia näillä toimilla on.

Kotimaisten kielten keskus seuraa resurssiensa puitteissa myös muiden Suomessa puhuttavien kielten asemaa, tilannetta ja käyttöaloja. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielten, romanikielen ja viittomakielten lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä kieliopin, sanaston ja kielipolitiikan aloilla.

Kotus toimii sen hyväksi, että vähemmistökielinä puhuttavat kotoperäiset kielet voivat kehittyä ja kielten käyttöala voi laajentua. Kotus tarjoaa verkossa näihin kieliin liittyviä asiantuntijajulkaisuja kuten sanakirjoja ja oppaita, jotka tukevat kielten käyttöä ja opiskelua. Verkossa vapaasti saatavana on esimerkiksi *Karjalan kielen verkkosanakirja* sekä karjalan kielen sana-arkiston digitoidut sanaliput, joihin sanakirja pohjautuu.

Kansainvälisten yhteyksien tiivistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä Suomeen on syntynyt uusia kieliyhteisöjä, joista suurimmat ryhmät ovat venäjän, viron, somalin, englannin, arabian ja kurdin kielten puhujat. Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahoituksella sanakirjoja maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseksi. *Suomi–somal*- ja *Suomi–kurmandži-sanakirjat* ovat käytettävissä verkossa; *Suomi-sorani-sanakirja* valmistuu suunnittelukaudella.

IV

Henkilöstö

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstömäärä on hiukan alle 80. Tarkemmat tiedot henkilöstöstä, mm. sukupuolijakauma, työsuhteet, koulutusindeksi, ovat luettavissa tilinpäätöksestä https://www.kotus.fi/files/6558/Kotus_tilinpaaotos_2018.pdf.

Henkilöstöstä yli 55-vuotiaita on noin 40 prosenttia, joten suunnitelmakauden aikana uusien työntekijöiden rekrytoinnin tarve tulee olemaan merkittävä.

Asiantuntijatietoa tarjoavassa virastossa työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Henkilöstön osaamista ja asiantuntemuksen ylläpitoa tuetaan resurssien puitteissa Kotuksen toimintasuunnitelmat ja kehittämistarpeet huomioon ottaen. Henkilöstön koulutuksessa ja työikäntäiden kehittämisessä jatketaan yhteistyötä muiden Hakaniemenranta 6:ssa sijaitsevien Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastojen kanssa.

Henkilöstön hyvinvointi

Kotimaisten kielten keskus haluaa toimia hyvänä työnantajana. Henkilöstön hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa Kotuksen toiminnassa. Työnantaja, työsuojeluorganisaatio ja työterveyshuolto toimivat yhteistyössä työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu toimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun toimintasuunnitelma.

Erityisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Henkilöstön hyvinvointiin vaikuttavat keskeisesti henkilöstöresurssit ja palkkaus. Molempien kehitys on vaarassa pysähtyä, jos rahoitusta ei saada kestävämmälle pohjalle.

Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan joustavilla työaikakäytännöillä. Työt suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Huolehditaan työympäristön ja työvälineiden sopivuudesta. Erityistä huomiota kiinnitetään avotilojen toimintakäytänteisiin. Noudatetaan yhdessä laadittuja pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista seurataan yhdenvertaisuuskyselyn avulla.

Myös työilmapiiriin kiinnitetään jatkuvasti huomiota. Henkilöstön sitoutumista ja yhteishenkeä pyritään lisäämään kehittämällä työyhteisöviestintää ja organisaatiokulttuuria yhä avoimempaan ja vuorovaikutteisempaan suuntaan.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely. Tavoitteena on vähintään valtion keskiarviotason säilyttäminen.

Sairauspoissaoloilla mitattuna henkilöstön terveydentila on parempi kuin valtiolla keskimäärin. Poissaolojen määrä pyritään pitämään tällä tasolla. Henkilöstön liikuntaharrastuksia edistetään

järjestämällä työnantajan tukemia liikuntaryhmiä ja tukemalla kuntosalikäyntejä. Lisäksi henkilökunnalle annetaan liikunta- ja kulttuuriseteleitä (50 euroa/vuosi). Vuosittain järjestetään koko henkilöstön yhteinen virkistyspäivä ja/tai muita koko henkilökunnalle yhteisiä virkistymiseen, onnistumisten huomioimiseen ja työhyvinvointiin keskittyviä tilaisuuksia.

V

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjahanke

Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittujen linjausten mukaisesti Kotus tuottaa suomesta ja maahanmuuttajien kielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella rahoituksella.

Hankkeessa julkaistaan kolme sanakirja *Suomi–somal*-, *Suomi–kurmandži*- ja *Suomi–sorani-sanakirja*. Kaksi ensimmäistä sanakirjaa valmistuu vuoden 2021 alussa, kolmas suunnittelu-kauden loppuun mennessä. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäviksi. Hankkeessa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2021: 100 000 euroa leksikografien palkkaamiseen. Vuosina 2022–2024 vuotuinen rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 400 000 euroa.

2. Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali 2019–2021

Hankkeessa suunnitellaan ja toteutetaan laadukas hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaalin kokonaisuus. Hanke toteuttaa Hyvän virkakielen toimintaohjelman ehdotusta viranomaisien virkakielen koulutusohjelmasta. Se täydentää Kotuksen viranomaisille tarjoamia palveluja ja jatkaa Kotuksen verkkopalveluiden kehittämistä. Vuosi 2021 on hankkeen kolmas vuosi.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja tiedon avoimuus

Virkakielen parantaminen tehostaa viranomaisten toimintaa, edistää hallinnon avoimuutta ja lisää kansalaisten oikeusturvaa ja osallistumismahdollisuuksia. Julkisten palvelujen digitalisointi lisää kirjallista asiointia, ja tämä asettaa teksteille yhä suurempia laatuvaatimuksia. Kotuksen johdolla laadittu Hyvän virkakielen toimintaohjelma (2014) sisältää eri tahoille suunnattuja ehdotuksia toimenpiteistä, joilla virkakieltä voidaan parantaa. Yksi ehdotuksista on viranomaisten yhteinen virkakielen koulutusohjelma. Tällainen koulutusohjelma on tehokkainta toteuttaa ainakin osittain verkkokoulutuksena. Kotus on pilotoinut virkakielen verkkokoulutusta vuonna 2018 tuottamalla valtionhallinnon yhteisen eOppiva-hankkeen kanssa suppean Hyvä virkakieli -kurssin, joka on ollut oppimisympäristön suosituimpia opiskelumateriaaleja.

Laadukas ja kustannustehokas verkko-opiskelumateriaalikonaisuus

Vuonna 2019 alkaneessa Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali -hankkeessa suunnitellaan ja toteutetaan hyvän virkakielen keskeiset osa-alueet kattava, pedagogisesti harkittu verkko-opiskelumateriaalikonaisuus. Sen avulla viranomaiset voivat perehdyttää uutta henkilöstöä ja päivittää nykyisen henkilöstönsä osaamista asiallisten, selkeiden ja ymmärrettävien tekstien tuottamisessa.

Verkko-opiskelumateriaali noudattaa julkisen hallinnon periaatetta tiedon tarjoamisesta avoimesti ja maksutta. Laadukas verkko-opiskelumateriaali on virastoille kustannustehokas tapa

parantaa virkakieltä. Se antaa julkisia hallinto- ja palvelutehtäviä hoitaville yhdenvertaisen mahdollisuuden saada perustiedot hyvän virkakielen tuottamisesta.

Opiskelumateriaalin maksuton perussisältö on yleistettävissä moniin julkishallinnon teksteihin ja kirjoittamistilanteisiin. Materiaaliin liitetään myös mahdollisuus tilata räätälöityjä, maksullisia palveluja. Näin lisätään Kotuksen koulutus- ja konsultointipalvelujen tunnettuutta.

Hankkeessa on vuosien 2019 ja 2020 aikana tuotettu virkakielen eri osa-alueita käsitteleviä verkkokoulutuksia, uudistettu virkakielen sisältöjä Kotus.fi-verkkosivuilla ja laadittu opiskelumateriaalikonaisuuden osaksi täydentyvää ja päivittyvää ohjemateriaalia. Valtionhallinnon johdolle on laadittu suositus, jossa tuodaan esiin hyvän virkakielen koulutuksen tärkeys ja hyödyt organisaatioiden ja palveluja käyttävien kansalaisten näkökulmasta.

Vuonna 2021 jatketaan verkkokoulutusten ja niihin liittyvän ohjemateriaalin tuottamista ja julkaisemista, täydennetään kokonaisuutta ruotsinkielisillä osioilla ja tarjotaan opiskelumateriaalikonaisuus viranomaisten käyttöön.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2021: 100 000 euroa virkakieliasiantuntijan palkkaamiseen, graafisen suunnittelun ja tietotekniikan ym. asiantuntijapalveluihin sekä tietojärjestelmiin.

3. Verkkojulkaisemisen yhtenäistäminen

Kotus on 2000-luvun kuluessa siirtynyt yhä vahvemmin julkaisemaan asiantuntijatyönsä tuloksia verkossa, ja digitaalinen ympäristö on Kotuksen ensisijainen palvelukanava. Asiantuntijatiedon ja kielellisen kulttuuriperinnön saattamista verkkoon on tehty paitsi pitkäjänteisenä työnä osana perustoimintaa myös erillisrahoitetuissa kehittämissankkeissa.

Esitetyn kehittämissankelman tavoitteena on kehittää Kotuksen monipuolisia verkkoympäristöön siirrettyjä palveluita entistä helpommin käytettäviksi. Samalla tavoitteena on yhtenäistää ja helpottaa verkkopalvelujen tuottamista ja toimittamista Kotuksen sisällä.

Käyttäjäkokemuksen parantamisen lähtökohtina ovat palvelulähtöisyys, saavutettavuus, kielellinen yhdenvertaisuus ja digitaalisten palveluiden kehittäminen kansalaisten erilaisista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista tarpeista ja lähtökohdista käsin. Verkkolehtiä, -julkaisuja, -sana- kirjoja ja -arkistoja kehitetään vastaamaan paremmin nykyistä, nopeasti kehittyvää digitaalista julkaisemista sekä kansalaisten tarpeita ja käyttötottumuksia. Verkkopalveluiden käyttöliittymiä yhdenmukaistetaan, ja palveluiden välille luodaan uusia rajapintoja yhden luukun palvelukanavan periaatteen mukaisesti. Kehitetään ratkaisuja e-kirjojen julkaisemiseen osana verkkopalvelujen kokonaisuutta. Ruotsinkielistä digitaalista aineistoa lisätään saataville suomenkielisen verkossa jo tarjottavan aineiston lisäksi: Suomen ruotsinkielisiltä alueilta kerätty paikannimiaineisto julkaistaan namnarkivet.fi/nimiarkisto.fi -palvelussa.

Kotuksen palveluiden tuottamisessa ja toimittamisessa tehostetaan asiantuntijatyötä ja luodaan mahdollisuuksia työkierrolle tiimien ja toimitusten välillä. Asiantuntijoiden työtä helpotetaan ja tehostetaan uusimalla verkkopalveluiden toimitusjärjestelmiä. Verkkosivustoa (kotus.fi) ja verkkolehtiä (Kielikello, Språkbruk) halutaan jatkossa toimittaa yhteisellä alustalla, samoin Kotuksen lukuisten verkkosanakirjojen toimittamiseen tavoitellaan yhtenäistä järjestelmää nykyis-

ten toimitusjärjestelmien tilalle. Yhteiset toimitusalustat luovat mahdollisuuksia asiantuntijatiedon ja työvoiman ketterämmälle jakamiselle, henkilöstön jatkuvalla oppimisella ja työprosessien sujuvoittamiselle.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2021: 50 000 euroa esiselvityksen laatimiseen. Vuosina 2022–2024 vuotuinen rahoitustarve on 150 000 euroa, yhteensä 500 000 euroa.

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamäärärahat sekä rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Maksullisen palvelutoiminnan tulot voivat vähentyä arvioitua enemmän suunnitelmakaudella, koska yhä enemmän Kotuksen palveluja tarjotaan maksutta verkossa. Maksullisen palvelutoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa. Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan sekä yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuteen.

Taulukko 1: Toiminnan rahoitus

	2021	2022	2023	2024
Toiminnan rahoitus				
Toimintamäärärahat	1 077 000	1 070 000	1 063 000	1 063 000
Rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen	3 627 000	3 627 000	3 627 000	3 627 000
Yhteensä	4 704 000	4 697 000	4 690 000	4 690 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	250 000	250 000	250 000	250 000
Muut toiminnan tuotot	200 000	200 000	200 000	200 000
Yhteensä	450 000	450 000	450 000	450 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 100 000	4 100 000	4 100 000	4 100 000
Toimitilakustannukset	490 000	495 000	500 000	505 000
Palvelut+ muut toiminnan menot	610 000	615 000	620 000	625 000
Yhteensä	5 200 000	5 210 000	5 220 000	5 230 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	300 000	254 000	191 000	111 000
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	254 000	191 000	111 000	21 000

Taulukko 2: Rahapelitoiminnan voittovarot eriteltyinä

Rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen	2021	2022	2023	2024
Henkilöstömenot	3 377 000	3 377 000	3 377 000	3 377 000
Maahanmuuttajasanakirjahanke	100 000	100 000	100 000	100 000
Hyvän virkakielen verkkoperehdytysuhanke	100 000	-	-	-
Julkaisuportaaliuhanke	50 000	150 000	150 000	150 000
Yhteensä	3 627 000	3 627 000	3 627 000	3 627 000